

Ferencz e. Győző

Helytörténeti könyvek

Az utóbbi időben több olyan helytörténeti könyv is megjelent, amely tágabb figyelemre is érdemes.

Mindenek előtt a *Zala Vármegye bortörténete - A zalai bortermelés múltja és jelene* című, Lenti város önkormányzata által kiadott, de lendvai szerkesztésű kötet, a legtestesebb. Mintegy 250 oldalon tárgyalja a történelmi Zala megye borászatának történetét, leginkább azonban a Páka környéki szőlőtermesztésbe és borkészítésbe nyújt bepillantást nem csak szakmai, de néprajzi, népművészeti kitekintéssel, amelynek révén megismertet a szőlészettel és borászattal összefüggő népszokásokkal, apró fogásokkal, szőlőtermesztési és boralkotási titkokkal, mondákkal is. Ezen kívül szó esik és több fénykép is található a könyvben Lendva-hegyről, annak környékéről, számos vendégfogadóról a Mura mentén, Lenti vidékén, végül Bence Lajos szerkesztő összegzése zárja a kötetet.

A rövid bevezetőből is kitetszik a mindenképpen értékes könyv tartalmi féloldalassága. Mindjárt az első szerkesztői mondat szabadkozik is, amiért a monográfia több is, kevesebb is annál, mint amit a címében ígér. Igaza van. Emiatt adódik is a kérdés: miért akkor az igényes cím? Nem csak azért akad hiányérzete az olvasónak az utolsó oldal után, mert ha például olyan szép méltatást kapott a Lendva-hegyen működő Cuk-Czuk borászat, miért maradt ki például az Trgovina Pal, azaz Paál József pincésze? Ha örömről, Molnár László pákai helytörténész-polgármester jóvoltából oly nagy részletességgel ismerkedtünk meg a pákai és környéki hegyhátak pincéivel, miért maradtak ki a Balaton-Felvidék szőlősorai, beleértve a Káli-medencét, Balatonfüredet, Zalakaros, Zalaszentgrót környékét is legalább ilyen aprólékosan?

A kérdésekre csakis a gondos végiglapozás adhat választ. Lássunk hát hozzá!

Lenti borlovag polgármestere, a könyv felelős kiadója ajánlásában fejet hajt a hétköznapi ember előtt: „A zalai emberek megtanítottak arra, hogy mit tesz az év minden napján az odafigyelés a munkára...” olvasható benne némi olvasószervezői magyarosítással, majd történelmi összefüggések nélkül arról szól, hogy kétszer is megcsonkították a zalai borvidéket: először 1920. június 4-én, utána pedig az 50-es években (pontosabban: az elején). A végén ugyancsak figyelmen kívül hagyja, hogy nem csak a Krisztus-hívók isznak bort, ezért volt főleg (de legalábbis egyoldalú) Hamvas Béla: A bor filozófiája című munkáscskájából annak idézése, hogy „egy pohár bor az ateizmus halálugrása”. Ráadásul nem is igaz.

A Szőlő és borászat jelenlegi helyzete Magyarországon című bevezetőben Áprily-Kovács Krisztina tulajdonkép-

pen felsorolja a borrégiókat és a 22 hazai borvidéket különös – két és fél-fél oldalnyi – figyelemmel a Balatoni Borrégióra, amely 2003. február 18. óta létezik. A fejezet a borturizmus ismertetésével zárul.

Molnár László a 29.-től a 151. oldalig kapott lehetőséget arra, hogy helytörténeti sokoldalúsággal földézzze a délnyugat-zalai szőlészeti, a borászat és a pinceépítés napjainkig tartó folyamatát. Ezért aztán a sok remek fénykép révén is nagyobb alaposítással kerülünk közeli ismeretségbe a Csokmai-hegy, meg a Káricsa pincéivel, a bennük és környékükön folyó munkákkal és vigasságokkal, mint mondjuk az aranyodi szokásokkal, a zalaszabari módszerekkel, a csentei, pincei mondókákkal.

Fehér Marika 12 oldalt kapott arra, hogy lejegyezze a lendvahegyi szőlőtermelés és borászat jelenét és jövőbeli kilátásait. A fejezetet indító fénykép a képjegyzék szerint a borlovagokat mutatja a Cuk-borházban lezajlott Vince napi borszemle alkalmával. Annyi a meglehetősen gyönge fölvetélekből is kiderül, hogy legalább két borlovag-rend tagjait ábrázolja, az viszont titok marad, hogy kiket. Vélhetően a lendvai és a zalai Da bibere (Adj innom!) Borlovagrend palástja díszlik a nevüksincs férfiakon. Ugyanez mondható el a fejezet többi képéről is. A szöveg ugyan utal az 1288-ra visszavezethető lendvidéki borkészítésre, de inkább annak jelenére, főként pedig a jövőjére figyel. Megismerkedhetünk a Hosszúfalu, Lendva, Csente, Völgyifalu és Pince alkotta borrajon helyzetével, az idegenforgalom hatásaival és a 2016-ig eltervezett fejlesztési irányelvekkel. A fejezet záró képében mintha ezt vizslatná a háttal-féloldalvást álló két férfi a Lendva-hegyen, amelyet megcsodálhatunk a következő két oldalt elfoglaló, szépen fényképezett és a nyomtatásban is jól mutató felvételen.

Jó a szerkesztő megoldása, hogy tájképpel indítja és azzal is zárja az egyes fejezeteket. Biztosan jobban megfogná az olvasót-nézőt, ha az I. fejezetet is kitarulózó tőkék sora vezetné be a magyarországi szőlészeti és borászat jelenlegi helyzetébe, a két fenyő közé szorult, jellegtelen és igénytelenül fényképezett, s nyomtatásban is hasonlóképpen megjelenített, ismeretlen hegyi kápolna helyett. Valamelyest javít a könyv címében ígért bortörténeten a dr. Göcze Rezső és Tóth Sándor által írt nem túl eredeti Beszédes múlt című fejezet, amely Közép-Zala szőlőművelésével és az összeírásokkal foglalkozik. Bicska, s a szomszédos Zalaszentbalázs, Magyarserdahely, Börzönce, sőt, Pacsa, Egeraracsa és a ma is híres Pogányvár XVIII–XIX. századi szőlészeti idézék föl az oldalak. Külön érdeme a szerzőnek, hogy kibogarást az okiratok tömegéből azt, miszerint Zala vármegye 1752. évi közgyűlése tette kötelezővé az egységes hegytörvény bevezetését. Nem különben tanulságos – tán még ma is alkalmazható –, hogy a szentbalázsiak a más faluban lakó sok szőlőbirtokos miatt már a század elején pontokba foglalták a szőlőmunkák rendjét és a hegyen való viselkedés erkölcsi szabályait. Száraznak tűnik, a címből ítélve, Tóth Sándor fejezet-rész

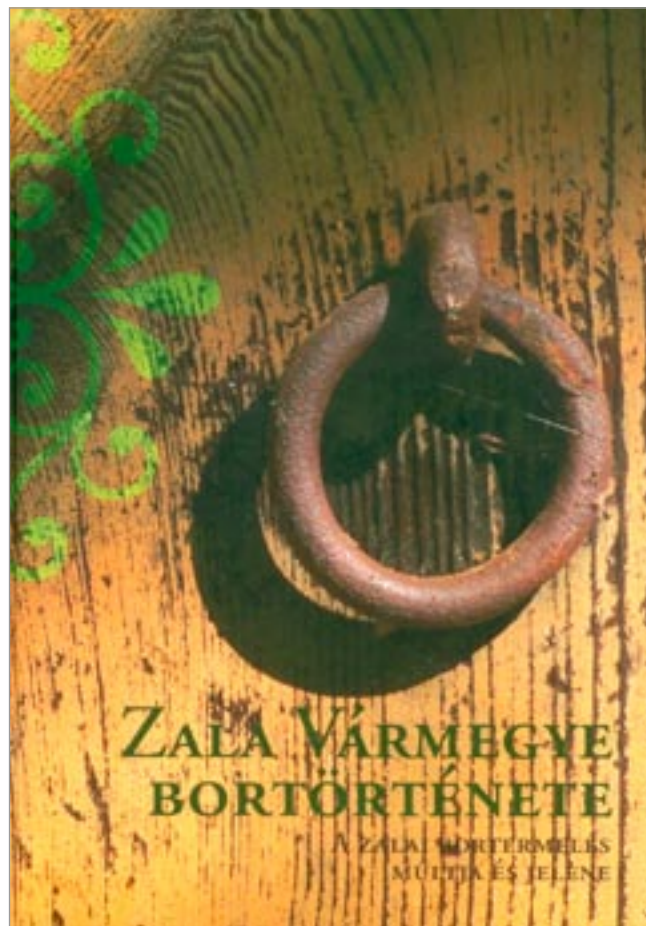
az összeírásokról, de az olvasó bizony fölkapja a fejét, és hálás lesz Molnár László részletező leírásainak, amikor az-zal találkozik, hogy „A magyar honfoglalás utáni, Zala vármegyére vonatkozó oklevelek legtöbbje a szőlőről és a vin-cellékről szól”: így a veszprémi apácák alapítólevele 1002 (!!)ből, a tihanyi alapítólevelé 1055-ből, az almádi monostor (Hegyesd vidéki) alapítólevele, melyben a monostor már a Kerka-vidéki Pákán is 6 szőlőt kapott 1117-21-ben. Ezt követi Lendváról az 1236. évi és Gosztoláról az 1237. esztendei oklevél. Az almádi monostort alapító (oghiuz, ugyanis a latinban nincsenek lágy hangok, az a-t pedig o-nak hallotta a kódexíró barát, a ty-t pedig g-nek – vagy neki volt igaza?) Atyusz-családnak másik szőlőjét is említik 1274-ben, a Kerkánál. A hasonlóan érdekes ismer-tetést 15 oldalnyi összeírási táblázat egészíti ki, amelyet Szecsődy Imre szolgabíró 1770-es, 52 helységnevet tartal-mazó szöveges összeírása zár Stridó környékéről.

Most ugorjunk kettőt, mert a következőkben két fejezet is foglalkozik a remek találmány Murániával, mint idegenfor-galmi övezettel, annak távlati tervezete alapján és a bor-szolgáltatókkal, túralehetőségekkel a Bence Lajos-Molnár László szerzőpár tollából.

Ez a nemrég kialakult idegenforgalmi kistérség, Szlové-

nia északkeleti, Magyarország délnyugati részén, vagyis Lendva és Lenti környékén található és határos Horvátor-szággal, Ausztriától – mondjuk, a várvidéki borkínálattól – pedig mintegy 40 kilométerre fekszik. Ha sikerülne a gyógyfürdők és a gyógyborok (!) összhangját megterem-teni a térség kínálatában, kiegészítve a térség néprajzi, iro-dalmi (!), népművészeti, zenei értékeivel, bizvást kecsegte-tőnek mondhatnánk a jövőbeli kilátásokat.

Áprily-Kovács Krisztina külön, majd másfél oldalnyi feje-zetet szentel dr. Bussay Lászlónak, a „rizlingdoktornak”. A muraszemenyei háziorvos természetesen minden elis-merést megérdemel kiváló, különleges minőségű Olasz-rizlingjéért, Szürkebarátjáért vagy nemrég nagydíjas Tra-minijéért – amelyeket az országhatáron túl is ismernek. Ebbe a rövidke fejezetbe azonban méltán kaphatott vol-na helyet az a murarátkai Bánfalvi József – köznépi ne-vén Jancsi –, aki az utóbbi időben végignyerte boraival az összes versenyt Egertől Balatonbogláron át a budapesti Vajdahunyad váráig, vagyis a Mezőgazdasági Múzeumig (!). Ugyanígy helye lehetett volna a könyvben a keszthelyi Németh-pincészetnek, a csáfordhegyi Veress János Pintes-mentő akciójának, vagy monostorapáti remek borászának, Pupos Kálmánnak, a badacsonytomaji Szeremley Hubáról

nem is beszélve, ha már a cél a történelmi Zala megye szőlészetiének bemutatása.

Némileg helyrebillenti az egyensúlyt Bence Lajos szerkesztő, Lendvavidék meghatározó tehetségű költője, Zala megye Alkotói-díjasa – és nem mellesleg sokszoros aranyérmes borász – összegzése, aki ugyancsak egy nem túl igényesen, a Langas-hegyen (az hol van?) fényképezett kékszőlő-fürttel elindítva, róttá komoly szakismeretre, tájékozottságra valló sorait. A rezümét szlovénül, angolul és németül is olvashatja, aki a két és fél oldalas irodalomjegyzék után behajtva a könyvet, nem csak a Szilvágyi-hegy egyik pincéjének cím- és hátlapul szolgáló, és célszerű szerkesztői leleményből oda került ajtózárának inthet búcsút, hanem megtudhatja, kiknek a támogatásával jelenhetett meg ez a kezdeményezésnek kétségtelenül figyelemre méltó könyv.

Ma már – az Európai Államközösséghez csatlakozás okán – természetesen végig pinceszerezhetjük Muránia borútjait.

Az 1950-es években – természetellenesen – erről még csak nem is álmodhattunk.

Akkoriban úgy „levelezték” egymással, az államhatárral szétszakított kútfeji, völgyifalui, hosszúfalui, lovászi, lendavújfalui családok tagjai, hogy a Lovászi Kőolajtermelő Vállalat VI-os jelű kőolaj- és földgázgyűjtő állomásáról – amelynek kerítése azonos volt az államhatárral – papírgalacsinokat dobáltak át egymásnak. A Lovászi Kőolajtermelő Vállalat központi ipartelepének tőzsomszédságában állt a határőrség, a zöld ÁVO laktanyája, ahogyan a határ túloldalán az ellenérdekelt fél megfelelő bázisa

A határ magyar oldalán Pákától Belsőárdon át Murarátkáig, s még tovább is, vagyis a mai Muránia területén betonbunkerek tucatjait építették föl.

Erről állított össze 60 oldalas könyvet Srágli Lajos, a Magyar Olajipari Múzeum igazgató helyettese, helytörténész *Erdők Páka környékén - A déli határvédelmi rendszer történetéhez 1948-1958* címmel.

Az egész történet azzal kezdődött, hogy két Jóska nem fért meg egy csárdában. Vagyis: a német megszállók elleni délszláv szabadságharcot, benne a vajdasági magyar Petőfi-brigádöt is vezető, kétszer is megsebesült, az oroszországi polgárháború idején hadifogolyként a Vörös Hadseregben harcolt kommunista *Joszip* Broz Tito tábornagy kitiltotta a szovjet csapatokat Jugoszláviából, és a puskaopt sohasem szagolt grúz – egyesek szerint északosztét – kommunista *Joszepe* Dzsugasvili-Sztálin tábornagy ezért annyira megharagudott rá, hogy kezdeményezésére 1948. június 27-én a Kommunisták és Munkáspártok Tájékoztató Irodája kizárta a béketáborból. Ettől kezdve ő lett az USA-területrablók, vagyis az imperialisták láncos kutyája, amely a mi határainkon is csaholt ellenünk. Ezért aztán betonbunker-lánccal kellett megvédeni magunkat és a Szovjetunió uralta béketábort.

Nos, ennek a láncolatnak a kiépítéséről szól Srágli Lajos

könyve, amelyet a Bécs József vezette Páka Értékeiért Egyesület adott ki. „Önt most a Páka környéki erődrendszer veszi körül” – írja a hátborzongató mondatot az előszóban Bécs József, a könyvet kiadó egyesület elnöke.

Két év múlva, 1950-ben már mindennaposakká váltak az átkiabálások, sőt, átlövések is a határon innen és onnan, a kettősbertokosokat egyre-másra őrizetbe vették kémkedés gyanújával. Ősszel a jugoszlávok hozzáálltak a határ megerősítéséhez. Nem maradt le a magyar fél sem: Lenti környékén, de Szalafón, Dávidházán, Magyarszombatfán, Nemesnépen, Bödeházán, Kútfejen, Tótszerszedahelyen új laktanya, Kercaszomoron és Lendvadedesen új őrs létesült. Ez összhangban volt a szovjet katonai vezetőség ama véleményével, amely szerint úgy kell lezárni Magyarország határait, hogy csak a madár repülhessen azokon át.

Erre éberem ügyelt az 1950. január 1-jén létrehozott, népi nyelven szólva, zöld ÁVO, vagyis a határőrség, mely ekkor az állambiztonsági szolgálat fennhatósága alá került. Nyomban megkezdődött az osztályidegennek mondott, vagyis nem paraszt vagy munkás származású lakosság egy részének, mindenek előtt a papok és az apácák, kitelepítése a határsávból, amely első lépésben 15 kilométert tett ki. Az országban ez közel 300 000 lakost érintett. Elindult az egy-, majd a kétsoros, drótkerítéses aknazárak telepítése a nyugati és déli határszakaszon, majd először 60, majd 1953-ban már 250 kilométer mélységű területen határvédelmi-hadművelési akadályok létesítése. Ahogyan azt a 17. oldalon látható képen Molnár László polgármester, helytörténész, a 20. oldalon közölt fényképen a kiadó Bécs József és a szerző Srágli Lajos is bemutatja, géppuska erődök, féloldalazó művek létesültek. A hadseregen belüli szovjet tanácsadók utasítás-tervezete szerint létrejött az építkezéseket megszervező és kivitelező szervezet.

Az ország súlyos építőanyag-hiánnyal küszködött, s a költségvetést az USA, Nagy-Britannia, Franciaország és a Szovjetunió követelte háborús jóvátétel terhe is apasztotta. Ennek ellenére, 1952. februárja és 1955. januárja között közel 2000 különféle, rengeteg betont, faanyagot, egyéb építési kelléket fölemészítő hadilétesítmény került fölként a föld alá, az ellenség megtévesztésére készült, színlelt építménnyel együtt. A szerencsétlen – többnyire ugyancsak „osztályidegen”, egymás között csak muszosnak, azaz munkaszolgálatosnak mondott – építőkatonákat a határsáv községeiben, falvaiban szállásolták el, elképzelték, hogy milyen képtelen körülmények között.

A szerző az első-hátsó borítón látható térképen kívül, még 18 oldalt kitevő, műszaki rajzon mutatja be a tárgyalt betonbunkereket, egyéb katonai építményeket, sorolja föl őket községek és létesítmény-típusok szerint.

Az olvasó megkönnyebbülten sóhajthat föl: letűnt az az esztelen, az ideológiai szembenállás miatt népeket egymásnak ugrasztó, a szűkös erőforrásokat értelmetlen célokra tékozló kor.